

»Talent in kakovost ne zagotavljata odkritja, priznanja ali uspeha«

Intervju z Bettino Knaup

(Leta 2001 programska svetovalka; od 2002. do 2004. koproducentka in sokuratorica)

Kakšne so bile programske usmeritve festivala v času vašega vodenja? Kako ste izbirali nastopajoče, so bili festivali tematski, in kako ste izbirali teme festivala? Kakšno je bilo sodelovanje z drugimi festivali in kulturnimi prostori? Ste imeli pri tem izoblikovano kakšno politiko?

Festivalski ekipi sem se pridružila leta 2001, ko sem bila sodelavka in programska svetovalka, financirana s strani Goethejevega inštituta. Med letoma 2002 in 2004 sem delala kot koproducentka in sokuratorica (leta 2002 s Koenom van Dealom in Sabino Potočki; v letih 2003 in 2004 s Sabino Potočki). Deloma sem delala v Ljubljani, deloma iz Berlina.

Glede na to, da je bil takrat glavni cilj Društva Mesto žensk izzvati razpravo in ozaveščanje o pod- in slabi reprezentiranosti žensk v umetnosti in da je deloval kot letni opomnik o tem, da talent in kakovost ne zagotavljata odkritja, priznanja ali uspeha, smo izbrali širok interdisciplinarni program samo ženskih umetnic/avtoric. To seveda ni izključevalo moških igralcev, performerjev in sodelavcev, ki so sodelovali v delih umetnic.

Program je bil zasnovan široko interdisciplinarno, povezovala pa ga je relevantna vsakoletna umetniška in/ali politična tema. Temo smo izbrali glede na splošne politične in družbene razmere, pa tudi glede na zanimanja umetnic. Abstraktne teme nismo hoteli pojasnjevati s pomočjo umetniškega dela, hoteli smo zagotoviti okvir/kontekst za široko raznolikost del, ustvariti povezave in resonance med deli, ki po navadi ne bi bila predstavljena skupaj, prav tako pa smo hoteli ustvariti povezave med umetnicami, teoretičarkami, aktivistkami, ki se po navadi ne bi srečale na spolno specifičnih festivalih ali dogodkih. Tema je bila mišljena kot vodnik, rdeča nit, poetično vabilo, skupni kontekst in ne kot prisilni jopič. Včasih se je tema porodila iz prejšnje edicije festivala, iz del umetnic, ki so nas zanimala, in tudi iz relevantnih aktualnih vprašanj in razprav. Naj navedem primere: leta 2002 je bila tema *Evropa je ženska*, leta 2003 *Verjeti v nemogoče*, leta 2004 *Tranzicija za nami – dobrodošli v prihodnost?*

Mesto žensk je imelo močan mednarodni program, v katerega so bile vključene tudi ume-

tnice iz Slovenije, Jugovzhodne in Vzhodne Evrope. Glavni cilji festivala so bili graditev platforme za transnacionalno srečanje, dialog in mreženje.

Izbirali smo izjemna sodobna, inovativna in eksperimentalna dela in projekte, ki jih ne bi nujno slišali in videli na drugih ljubljanskih festivalih in prostorih. Nismo hoteli podvajati programa, ki so ga pripravljali drugi, temveč predstaviti specifičen umetniški profil in vizijo.

Takrat smo imeli še dodatne formalne kriterije za selekcijo del, kot je denimo, da nismo večkrat predstavile iste avtorice (kar se je pozneje spremenilo), prizadevale smo si za uravnoteženost različnih žanrov in tudi za uravnoteženost med produkcijami, zanimivimi za širše občinstvo, in tistimi, ki so bile namenjene specifičnim zainteresiranim skupinam.

V času mojega dela na festivalu je bilo težko vzpostaviti dolgoročno sodelovanje z drugimi festivali/prostori – zaradi težkega finančnega položaja in zlasti zaradi poznih odobritev financiranja (takrat še ni bilo strukturnega večletnega financiranja, temveč enoletno projektno financiranje, ki je bilo včasih odobreno šele pozno spomladi, komaj pol leta pred festivalom). Zato smo iskale druge poti za oblikovanje čim kakovostnejšega programa. Prizadevale smo si za povezovanje, denimo z organizacijo predstavitev/turnej nekaterih avtoric v Zagrebu, Mariboru itd., in z vabljenjem enako mislečih kuratorok, organizatorok, avtoric iz tujine, ki so skupaj z nami sokurirale določeno sekcijo festivala in predstavile svoje aktivnosti/organizacije (denimo na 10. festivalu leta 2004: Laurence Rassel, Constant vzw iz Belgije; Katy Deepwell, n.paradoxa iz VB; Karen Wong, HTMLles Festival iz Kanade).

Kako se je festival umeščal v družbeno ali politično dogajanje doma in v svetu? Se je odzival na dogajanje, je bil politično angažiran in kako se je to kazalo v programu festivala?

Čeprav je/je bil festival predvsem umetniški festival, ki predstavlja najboljše sodobna umetniška dela, smo namenjale veliko pozornosti širši družbeni in politični razpravi, denimo o vprašanih ekonomske tranzicije, migracij in rasizma v Evropi, vojni in konfliktom, toda tudi vprašanju žensk in dela, nasilju nad ženskami itd.

Posebno pozornost je bila v času mojega angažmaja na festivalu namenjena prihajajočemu članstvu v EU in različnim kompleksnim diskurzom, ki so simbolično redefinirali Evropo. Ti diskurzi so povezovali vprašanja kulture, identitete in državljanstva, migracij, kriminala in terorizma, pa tudi zaton države blaginje. Pogosto temeljijo ali pa konstruirajo izključevalne pojme 'nacionalne integritete' in 'družbenega telesa'. Deloma se oblikujejo s produciranjem strahu, s pomočjo katerega postanejo nove oblike vključevanja in izključevanja za večino sprejemljive ali celo zaželene. Ženska telesa (zlasti migrantke, raznobarvne žensk, ilegalnih migrantke) so ključno mesto, kjer se preigravajo diskurzi nacionalne identitete, multikulturne družbe, meja trdnjave Evrope, zaščite in varnosti itd., včasih v imenu enakosti in emancipacije, drugič v imenu razlike.

Druga ključna tema so bili čedalje bolj kompleksni in diverzificirani mehanizmi diskriminacije, izključevanja in pod- in slabe reprezentiranosti žensk v umetnosti in kulturi, ki različno prizadevajo različne skupine žensk (npr. migrantke, raznobarvne ženske) in izjemno variirajo glede na žanr in področje (elektronska glasba, performativna umetnost ali film). Nujno je bilo treba razmišljati in upoštevati spremembe v postsocialističnih državah po letu 1989, različne načine financiranja umetnosti in kulture v Jugovzhodni in Vzhodni Evropi, takratni proces širjenja EU, ki je generiral in generira nova vključevanja in izključevanja.

Vsa ta vprašanja so bila prisotna in prikazana v umetniških delih, branjih, delavnicah in tudi na rednih diskusijah in seminarjih, ki so bili organizirani v sodelovanju npr. z Mirovnim inštitutom (leta 2002: *Mesto žensk – Evropski vrh* s Saskio Sassen, Niral Yuval-Davis, Avtar Brah, Tatjana Perić; leta 2003: *Kapitalu ni vseeno za spol* s Precarias a la Deriva/La Eskalera Karakola, Vesno Leskošek, Jano Javornik; leta 2004: *Prihodnost dela v kulturi in kulturne prakse* s Suzano Milevsko, Nirmal Puwar, Laurence Rassel, Karen Wong).

Društvo je bilo leta 1996 ustanovljeno za promocijo žensk v kulturi. Kako je program odražal to usmeritev? Skoraj vedno so bili na festivalu prisotni tudi moški ustvarjalci – kako ste jih izbirali in ali ste imeli pri tem dileme, pomisleke ali usmeritve, katere moške umetnike vabiti? Ali ste imeli dileme, pomisleke glede feminizma oz. utemeljevanje festivala iz feministične perspektive? Ali je bilo dovolj že to, da je bil namen festivala promocija žensk v kulturi in je to festival že dovolj definiralo kot spolno specifičen?

Na to vprašanje lahko odgovorim le deloma, ker sem se Mestu žensk pridružila leta 2001.

Imeli smo jasno politiko glede vabljenja moških umetnikov. Vabili smo jih samo kot sodelavce v delih umetnic (glej zgoraj). Vendar smo širile in zapletale pojem 'ženska' z rednim vabljenjem umetnic, umetnikov, ki so prestopale/i meje spola, kot *drag* performarke/ji in transspolne/i umetnice/ki.

Glede feminizma naj rečem, da je imel festivalski program v času mojega dela jasen feministični fokus, vendar smo feminizem/feminizme razumele v zelo širokem pomenu in na festival nismo vabile samo umetnic, ki bi sebe označevale za feministke. Prostor smo hotele odpreti različnim definicijam feminizma in kaj naj bi bil feminizem, prav tako pa smo hotele pustiti odprt prostor za zelo raznoliko in široko občinstvo in široko paleto umetniških praks in diskurzov.

Kako so se na festivale v vašem programskem obdobju odzivali obiskovalci, mediji, kulturna/umetniška kritika v Sloveniji in tujini? Se je zdelo, da ljudje težko sprejmejo festival, ki omogoča posebej ženskam dostop do javnosti; je imel zato posebno občinstvo? Ste si prizadevali pritegniti širši krog obiskovalk in obiskovalcev in zato želeli festival predstavljati na bolj družbeno sprejemljiv način (npr. stran od feminizma ali problemov, povezanih z ustvarjanjem žensk)? Kako ste na negativne odzive odgovarjali? Ste se s tem sploh posebej ukvarjali?

V mojem času je bil festival že dobro sprejet in zagotovo mednarodno uveljavljen. Zdelo se mi je, da dejstvo, da gre za ženski festival, ni bilo kontroveržno. Tudi občinstvo je bilo zelo široko in mešano, zagotovo ne samo ženskega spola (razen seveda na posebno organiziranih dogodkih ...). Kolikor sem izvedela od Koena in Sabine, so bili prvi odzivi veliko bolj napadalni in negativni, toda kontinuiteta festivala je zagotovo vplivala na širši diskurz.

Finančne zmožnosti so narekovale selekcijo programa. Kako so finančne omejitve konkretno vplivale na vsebinsko selekcijo in program festivala? Kako se je festival na eni strani in na drugi organizacijski tim prilagajal finančni negotovosti?

Finančni položaj je bil negotov (kot vedno ...) in je povezan z lokalno in nacionalno kulturno politiko (npr. ni bilo strukturnega financiranja, pozne odločitve o subvencijah, glej zgoraj), pa tudi z dejstvom, da je bila Slovenija že v procesu pridruževanja EU. Zato je bilo čedalje težje pridobivati sredstva iz programov, oblikovanih posebej za JV Evropo, obenem pa (še) ni bilo mogoče kandidirati za sredstva EU. Tudi nekatere nacionalne kulturne institucije (Goethejev inštitut, British Council itd.) so začeli spreminjati svoje politike k regionalno koordiniranim programskim pristopom in se niso odzivale fleksibilno in hitro na lokalne potrebe.

Seveda je finančni položaj omejujoče vplival na pripravo programa (na velikost in obseg, kratek čas za načrtovanje itd.), vendar ni omejil naše domišljije in zagotovo ne izbire umetnic in tem. Kljub nizkemu proračunu smo vedno skušale izplačevati honorarje (četudi v nekaterih primerih zgolj simbolične) in biti čim bolj gostoljubne. Če je bilo le mogoče, smo umetnice vabili, naj ostanejo na festivalu tudi po nastopu, da bi imele dovolj možnosti za ogled drugih del in srečevanje drugih udeleženk festivala, kar je ustvarjalo zelo posebno vzdušje, vabilo na festival Mesto žensk pa je tako pri številnih umetnicah postalo zelo zaželeno.

Negotov finančni položaj je bil seveda težava za tim, ker delovanje z nizkim proračunom pogosto pomeni tudi več in nikakor ne manj dela (več zbiranja sredstev in sponzorjev, manj možnosti delegiranja dela itd.). Delo je temeljilo je na visoki stopnji angažiranosti, privrženosti in 'prepričanosti v stvar' ter občasno tudi na neke vrste samoizkoriščanju. Toda ustvarilo se je

tudi izjemno intenzivno sodelovanje, saj smo morali izpeljati festival in ga nadaljevati, in ta intenzivnost je bila verjetno tudi nekakšna nagrada. Vsaj zase lahko rečem, da tak način dela ni bil dolgoročno vzdržen (zato toliko bolj občudujem vse tiste, ki so vztrajali veliko dlje kot jaz).